

Maria Tarnowska, Waldemar Szlachcic

Akta Polskiej Partii Socjalistycznej w zasobie aktowym Archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Olsztynie [cz. 2]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 549-566

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Waldemar Szlachcic, Maria Tarnowska

AKTA POLSKIEJ PARTII SOCJALISTYCZNEJ
W ZASOBIE AKTOWYM
ARCHIWUM KOMITETU WOJEWÓDZKIEGO
POLSKIEJ ZJEDNOCZONEJ PARTII ROBOTNICZEJ
W OLSZTYNIE¹

Wśród organizatorów administracji na Warmii i Mazurach w 1945 roku znalazła się grupa działaczy Polskiej Partii Socjalistycznej, delegowana przez instytucje centralne. Do prac przygotowawczych nad powołaniem Wojewódzkiego Komitetu Robotniczego przystąpiono już 24 kwietnia 1945 roku na zebraniu zorganizowanym w mieszkaniu Antoniego Kalecińskiego. W obecności delegatów Centralnego Komitetu Wykonawczego przedyskutowano wówczas przygotowanie zebrania organizacyjnego, które odbyło się 27 kwietnia 1945 roku z udziałem 40 osób.

Polska Partia Socjalistyczna w Okręgu Mazurskim w pierwszym okresie swej działalności całą uwagę skoncentrowała na budowie sieci organizacyjnej oraz udziale w kształtowaniu życia politycznego². Historia powstania i rozwoju tej partii, która odegrała istotną rolę w stabilizacji życia na Warmii i Mazurach, nie została całkowicie zbadana³. Uzasadnia to szczupłość zachowanych źródeł. Zespół archiwalny Wojewódzkiego Komitetu Polskiej Partii Socjalistycznej, znajdujący się w archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Olsztynie, zawiera zaledwie 48 jednostek archiwalnych (dalej j.a.) z lat 1945—1948, dotyczących województwa olsztyńskiego w ówczesnych granicach. Stan zachowania akt komitetów powiatowych i miejskich jest również fragmentaryczny. Fakt ten, jak i waga zachowanych akt skłoniła do przedstawienia w artykule szczegółowej informacji o zawartości poszczególnych akt, ze wskazaniem na istotne dla badań naukowych dokumenty działalności partii. Brak w zespole archiwalnym WK PPS

1 Niniejszy artykuł stanowi kontynuację prezentacji materiałów archiwalnych z lat 1945—1948 z zasobu Archiwum KW PZPR w Olsztynie. Artykuł informujący o aktach Polskiej Partii Robotniczej w zasobie tegoż Archiwum opublikowano na łamach „Komunikatów Mazursko-Warmińskich”, 1977, nr 3—4, ss. 429—446.

2 E. Wojnowski, *Warmia i Mazury w latach 1945—1947. Kształtowanie się stosunków politycznych*, Olsztyn 1968, s. 94.

3 E. Wojnowski, *Z dzieł Polskiej Partii Socjalistycznej na Warmii i Mazurach w latach 1945—1948*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie (dalej KMW), 1965, nr 4, ss. 581—602. Autor wykorzystał źródła, dotyczące działalności partii, przede wszystkim z Archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Olsztynie, Archiwum Zakładu Historii Partii Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej oraz Archiwum Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej w Olsztynie. Z uwagi na szczupłość źródeł — jak to autor zaznaczył — proces rozwoju i przemian ideologiczno-politycznych przedstawiony został w formie dyskusyjnej.

w Olsztynie pełnego odzwierciedlenia działalności podległych komitetów uzasadnia włączenie do artykułu ogólnej charakterystyki zachowanych akt Miejskiego Komitetu w Olsztynie i powiatowych komitetów Polskiej Partii Socjalistycznej z terenu województwa olsztyńskiego.

Zespół archiwalny WK PPS w Olsztynie, w myśl instrukcji z 1959 roku Archiwum Zakładu Historii Partii przy KC PZPR, otrzymał następującą strukturę organizacyjną: Konferencje, Rada Wojewódzka, Wojewódzki Komitet, Wojewódzka Komisja Rewizyjna, Wojewódzki Sąd Partyjny, Sekretariat, Oddział Ogólnoorganizacyjny, Oddział Polityczno-Propagandowy, Oddział Kadr, Rzecznik Kontroli Partyjnej, Oddział Szkoleniowy, Oddział Samorządowo-Administracyjny, Oddział Społeczno-Zawodowy, Oddział Komunikacyjny, Oddział Ekonomiczno-Przemysłowy, Oddział Oświaty oraz Oddział Wiejski⁴. Zawartość aktowa nie jest jednolita zarówno pod względem stanu zachowanych materiałów, jak i ich wartości merytorycznej. Do najcenniejszych należą materiały z konferencji, posiedzeń Rady Wojewódzkiej, Wojewódzkiego Komitetu, Sekretariatu oraz sprawozdania z działalności Wojewódzkiego Komitetu i powiatowych komitetów. Materiały sprawozdawcze, nadsyłane do wiadomości komitetów, dostarczają informacji z różnych dziedzin życia społeczno-gospodarczego. W dużym stopniu stanowią uzupełnienie zespołów archiwalnych administracji państwowej i samorządowej oraz zespołów urzędów niezespólnych, przechowywanych w archiwach państwowych województwa olsztyńskiego.

I. Konferencje Wojewódzkie 1946—1948 (1 j.a.)

Konferencja Wojewódzka była najwyższą władzą Polskiej Partii Socjalistycznej na terenie województwa. Zbierała się w zasadzie raz w roku. Wybierano wówczas Radę Wojewódzką, Wojewódzki Komitet, Komisję Rewizyjną i Sąd Partyjny⁵. Zachowana dokumentacja obejmuje sprawy I Wojewódzkiego Zjazdu PPS w Olsztynie, zorganizowanego w gmachu teatru im. Stefana Jaracza w dniach 9—10 czerwca 1946 roku. O przebiegu Zjazdu, na którym dominowały przede wszystkim problemy organizacyjne i wewnętrzpartyjne, informują zachowany protokół, program pierwszego dnia obrad, druk zaproszenia i karty uczestnictwa oraz korespondencja w sprawach organizacyjnych⁶. Załączniki do protokołu zawierają również skład nowo wybranego Zarządu Wojewódzkiego Komitetu Polskiej Partii Socjalistycznej w Olsztynie. II Wojewódzką Konferencję zorganizowano w dniach 14—15 września 1947 roku. Zachowany ogólnikowy protokół informuje, że przedmiotem obrad były sprawy polityczne, organizacyjne, sprawozdanie z dotychczasowej działalności. Dokonano ponadto wyboru Komisji Rewizyjnej, Sądu Partyjnego oraz Rady Wojewódzkiej. W dyskusji dominowały sprawy organizacyjne i zagadnienia ideowego wychowania członków partii. Załączniki do protokołu zawierają teksty powitania i część referatu politycznego, wykazy delegatów z powiatowych komitetów Polskiej Partii Socjalistycznej z Biskupca, Górowa Iławec-

⁴ Archiwum Komitetów Wojewódzkich Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Zbiór przepisów (dalej AKW), Warszawa 1969, ss. 44—49.

⁵ Ibidem, s. 44.

⁶ Sprawozdanie ze Zjazdu zamieściły „Wiadomości Mazurskie”, 1946, nr 132, z 12 VI.

kiego, Lidzbarka Warmińskiego, Morąga, Nidzicy, Olsztyna, Ostródy, Piszsa i Węgorzewa. Niepowetowaną stratą jest brak tekstu sprawozdania ustępującego Komitetu. Dalsze materiały omawianej j.a. stanowią protokoły z konferencji w 1948 roku, zorganizowanej w związku z wyborem delegatów na Kongres Zjednoczeniowy. Załącznikami są wykazy imienne delegatów województwa olsztyńskiego⁷.

II. Rada Wojewódzka 1947—1948 (1 j.a.)

Rada Wojewódzka wybierana przez Konferencję składała się z kilkunastu członków. Głównym zadaniem Rady było wytyczanie ogólnych kierunków polityki partii na terenie województwa⁸. Zachowana dokumentacja obejmuje materiały sprawozdawcze z pracy Wojewódzkiego Komitetu Polskiej Partii Socjalistycznej w Olsztynie oraz protokoły I posiedzenia Wojewódzkiej Rady z 15 września 1947 roku oraz 23 listopada 1947 roku, na których dominowały sprawy polityczne i organizacyjne. Załączniki obejmują wykazy imienne składu Wojewódzkiej Rady, Zarządu WK PPS, Komisji Rewizyjnej i Wojewódzkiego Sądu Partyjnego w Olsztynie.

Działalność Wojewódzkiej Rady w 1948 roku znajduje odbicie w protokołach posiedzeń z 27 czerwca i 3 października. Na obu posiedzeniach dominowała tematyka przygotowania do zjednoczenia ruchu robotniczego w Polsce. Szczególnie istotny dla poznania stosunków panujących w WK PPS w Olsztynie jest protokół z konferencji Rady w dniu 3 października 1948 roku. Przeprowadzono wówczas krytykę wewnątrzpartyjną, usunięto z partii wielu członków oraz wybrano nowych członków Rady. Akta Rady Wojewódzkiej zawierają ponadto protokoły z posiedzenia Wojewódzkiej Komisji Odwoławczej w sprawie rozpatrzenia wniosków o wykluczenie z partii⁹.

III. Wojewódzki Komitet 1945—1948 (1 j.a.)

Wojewódzki Komitet wybierany był przez Konferencję. Składał się z kilkadziesiątu osób. Na jego czele stało Prezydium, w skład którego wchodził: przewodniczący, dwóch wiceprzewodniczących, sekretarz, skarbnik oraz kilku członków. Zadaniem Wojewódzkiego Komitetu było realizowanie wytycznych władz centralnych, Rady Wojewódzkiej oraz kontrola działalności Sekretariatu¹⁰.

Z 1945 roku zachował się zaledwie jeden protokół z posiedzenia WK PPS w Olsztynie w dniu 15 grudnia, na którym omawiano sprawy organizacyjne oraz typowano delegatów do Wojewódzkiej Rady Narodowej. Przygotowania do I Zjazdu, sprawy organizacyjne i gospodarcze Wojewódzkiego Komitetu były głównym tematem posiedzeń w dniach 7 maja, 16 maja oraz 19 lipca

⁷ Sygn. 22/II/1. Trzeciego Zjazdu Wojewódzkiego nie zorganizowano. Lukę tę wypełniły konferencje poświęcone wyborom delegatów na Kongres Zjednoczeniowy.

⁸ AKW, s. 45.

⁹ Sygn. 22/II/1. Przewodniczącym Rady wybrano Antoniego Kalecińskiego, zaś wiceprzewodniczącymi — Tadeusza Pałuckiego, Hipolita Łukasiewicza i Albina Przygodnego.

¹⁰ AKW, s. 45.

1946 roku. Na posiedzeniu w dniu 8 października tegoż roku wysunięto propozycję utworzenia przy Wojewódzkim Komitecie Wydziału Mazurskiego, którego zadaniem byłaby opieka nad ludnością autochtoniczną. W drugiej połowie 1946 roku skoncentrowano się głównie na sprawach personalnych i wyborach. Z 1947 roku zachowały się trzy protokoły posiedzeń z 21 stycznia, 11 lutego oraz 1 listopada. Szczególnego podkreślenia wymaga jedynie protokół pierwszy, z uwagi na poruszoną tematykę współpracy i wzajemnego stosunku Polskiej Partii Socjalistycznej do Organizacji Młodzieżowej Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych, działającej w województwie olsztyńskim. Okres przygotowań do zjednoczenia ruchu robotniczego znajduje odbicie w protokołach posiedzeń Wojewódzkiego Komitetu z 1948 roku. Dominują w nich sprawy organizacyjne, ocena konferencji powiatowych oraz sprawy wzmoczenia dyscypliny i oczyszczenia szeregów partyjnych¹¹.

IV. Wojewódzka Komisja Rewizyjna (brak akt)

V. Wojewódzki Sąd Partyjny 1946—1948 (1 j.a.)

Wojewódzki Sąd Partyjny wybierany przez konferencję orzekał o wykroczeniach przeciw partii i przeciw moralności socjalistycznej. Zachowana 1 j.a. zawiera odpisy wyroków oraz wykazy osób wykluczonych z partii¹².

11 Sygn. 22/IV/1. Na zebraniu organizacyjnym 15 IV 1945 r. wybrano Wojewódzki Komitet w składzie: przewodniczący — Władysław Mizielski, wiceprzewodniczący — Józef Stromich, I sekretarz — Andrzej Bugajski, II sekretarz — Stefan Cendrowski, skarbnik — Jan Gan, członkowie: Jan Dworak, Antoni Kaleciński, Marian Poloński, Mieczysław Stefaniak, Edward Prokopowicz (dwa ostatni członkowie dokooptowani zostali na posiedzeniu Wojewódzkiego Komitetu 7 V 1945 r.). Z uwagi na brak w aktach omawianego zespołu protokołu z zebrania organizacyjnego, dane powyższe podano na podstawie cytowanej pracy E. Wojnowskiego. Po śmierci Władysława Mizielskiego we wrześniu 1945 roku przewodnictwo partii przejął na krótki okres Józef Stromich. W październiku wybrano nowe władze: przewodniczący — Stefan Cendrowski, wiceprzewodniczący — Józef Stromich, I sekretarz — Józef Kretkowski, II sekretarz — Antoni Mroczkowski, III sekretarz — Zygmunt Świdowski, członkowie: Jan Dworak, Stefan Fiszer, Aleksander Ekiert, Antoni Kaleciński, Tadeusz Korał, Tadeusz Pałucki, Mieczysław Stefaniak, Jerzy Eliasiewicz. Na I Wojewódzkim Zjeździe Polskiej Partii Socjalistycznej w Olsztynie przewodniczącym WK PPS został Tadeusz Korał, wiceprzewodniczącym — Stefan Cendrowski, II wiceprzewodniczącym — Stefan Fiszer, I sekretarzem — Józef Kretkowski, II sekretarzem — Antoni Mroczkowski, III sekretarzem — Zygmunt Świdowski, skarbnikiem — Józef Porycki, członkami: Antoni Kaleciński, Józef Kaszyński, Edmund Ligocki, Stanisław Mruk, Stefan Nawrocki, Tadeusz Pałucki, Mieczysław Stefaniak, zastępcami członków: Jan Dworak, Lucjusz Dura i Grzeszczak. Kolejne zmiany w składzie Wojewódzkiego Komitetu nastąpiły w styczniu 1947 r. Przewodniczącym pozostał nadal Tadeusz Korał, wiceprzewodniczącym — Tadeusz Pałucki, I sekretarzem — Stefan Cendrowski, II sekretarzem — Henryk Arendarski, III sekretarzem — Mieczysław Chwaliński, skarbnikiem — Antoni Mroczkowski. W skład WK PPS w Olsztynie, wybranego na II Wojewódzkiej Konferencji, weszli następujący członkowie: przewodniczący — Tadeusz Korał, wiceprzewodniczący — Eugeniusz Przedworski, II wiceprzewodniczący — Władysław Czekał, I sekretarz — Mieczysław Chwaliński, II sekretarz — Henryk Arendarski, III sekretarz — Mieczysław Pacholicki, skarbnik — Marian Kamiński, członkowie: Wacław Grzelakowski, Kazimiera Kurowska, Czesław Leśniewski, Stefan Liniewicz, Maria Machaj, Stefan Nawrocki, Henryk Perzanowski, Jan Witeczak. Władze WK PPS z sierpnia 1948 r. (wg ankiety Wojewódzkiego Komitetu): przewodniczący — Wacław Ponichtera, wiceprzewodniczący — Konrad Janicki, II wiceprzewodniczący — Eugeniusz Przedworski, I sekretarz — Mieczysław Chwaliński, II sekretarz — Henryk Arendarski, skarbnik — Marian Kamiński, członkowie: Jan Kosiński, Stefan Liniewicz, Czesław Leśniewski, Mirosław Matuszewski, Jan Mołoch, Stefan Nawrocki, Jan Okołoćka, Henryk Perzanowski.

12 Sygn. 22/V/1.

VI. Sekretariat Wojewódzkiego Komitetu
Polskiej Partii Socjalistycznej 1946—1948 (5 j.a.)

Sekretariat Wojewódzki był aparatem wykonawczym i pomocniczym Prezydium Wojewódzkiego Komitetu. Administrował partią na terenie województwa, wykonywał uchwały władz partyjnych, opracowywał projekty uchwał oraz zajmował się aktualnymi zagadnieniami pracy partyjnej. Na czele Sekretariatu stał I sekretarz, mając do pomocy sekretarzy Wojewódzkiego Komitetu. Sekretariat dzielił się na oddziały, te zaś na referaty¹³.

Zachowane materiały archiwalne obejmują lata 1946—1948. Z 1946 roku pozostał jedynie protokół posiedzenia Komitetu Porozumiewawczego Stronnictw Demokratycznych z 10 stycznia, na którym rozpatrywano podział mandatów do Miejskiej Rady Narodowej w Olsztynie. Sprawy rad narodowych, współpracy międzypartyjnej oraz wybory związkowe były przedmiotem czterech posiedzeń międzypartyjnych w 1947 roku. Zachowane protokoły z 1948 roku dotyczą wykluczenia z partii oraz spraw zjednoczenia ruchu robotniczego¹⁴. Przy opracowywaniu spraw organizacyjnych partii pomocne mogą być okólniki Wojewódzkiego Komitetu z lat 1946—1947 oraz wytyczne Centralnego Komitetu Wykonawczego Polskiej Partii Socjalistycznej z lat 1946—1948. Wymienić należy przede wszystkim tymczasowy regulamin organizacyjny, tymczasową instrukcję kancelaryjną z 28 kwietnia 1947 roku, regulaminy, liczne okólniki w sprawie powoływania referatów samorządowych, klubów radnych, organizacji konferencji oraz reorganizacji kół partyjnych w związku z akcją przygotowawczą do połączenia ruchu robotniczego. Przy szczupłości zachowanych materiałów archiwalnych szczególną wartość posiada dodatek do „Przebiegu Socjalistycznego” nr 9—12 z 1948 roku, zawierający obszerny komunikat o przebiegu obrad Rady Naczelnej Polskiej Partii Socjalistycznej oraz pełne teksty wygłoszonych wówczas referatów wraz z fragmentami wypowiedzi uczestników dyskusji. O pracach partii informują również zachowane w aktach cztery numery „Komunikatu Wewnętrznego” Centralnego Komitetu Wykonawczego z 1948 roku¹⁵. Akta Sekretariatu zawierają ponadto odpisy odezwy Zarządu Wojewódzkiego Stronnictwa Ludowego do chłopów ziemi mazursko-warmińskiej¹⁶.

13 AKW, s. 45; zob. też E. Wojnowski, *Z dziejów Polskiej Partii Socjalistycznej*, ss. 581, 583. Struktura organizacyjna ulegała zmianom. W drugiej połowie 1945 r. funkcjonowało pięć oddziałów: Ogólnoorganizacyjny (referaty: personalny, samorządowy, spółdzielczy, młodzieżowy, wojskowy, oświaty i kultury, pracy i opieki społecznej oraz sportowy), Propagandy, Związków Zawodowych, Rolny, Finansowo-Gospodarczy. Istniała ponadto samodzielna sekcja nauczycielska. W 1947 r. oprócz Sekretariatu pracowało 11 oddziałów: Ogólnoorganizacyjny (referaty: kancelaryjny, inspekcji), organizacyjno-statystyczny, komitetów terenowych i pracy kobiet), Polityczno-Propagandowy (referaty: wydawniczo-prasowy, szkoleniowy, obsługi i imprez), Kadr (referaty: kadr politycznych, obsad i interwencji), Społeczno-Zawodowy (referaty: związków zawodowych, opieki społecznej, zatrudnienia i pośrednictwa pracy), Samorządowy (referaty: rad narodowych, samorządu zawodowego i kontroli administracji publicznej), Ziemi Odzyskanych, Ekonomiczny, Spraw WF, WF i MO, Oświaty, Finansowo-Gospodarczy, Organizacji Wsi. Jak na potrzeby organizacji olsztyńskiej, struktura ta była zbyt rozwinięta, bowiem nie zdołano w pełni obsadzić wszystkich referatów.

14 Sygn. 22/VI/1.

15 Sygn. 22/VI/2-3.

16 Sygn. 22/VI/4.

W korespondencji na uwagę zasługuje jedynie pismo Zarządu Okręgowego Polskiego Związku Zachodniego w Olsztynie, powiadamiające o Kongresie autochtonów z terenu Warmii, Mazur i Powiśla, informacja o zorganizowaniu z dniem 20 stycznia 1947 roku Referatu Porad Prawnych przy WK PPS w Olsztynie, wykazy personalne wielu sekcji powiatowych, podlegających Oddziałowi Ekonomiczno-Przemysłowemu¹⁷.

VII. Oddział Ogólnoorganizacyjny 1945—1948 (11 j.a.)

Do zadań Oddziału Ogólnoorganizacyjnego należała koordynacja prac oddziałów i komitetów terenowych, wydawanie regulaminów, instrukcji i okólników, dotyczących spraw organizacyjno-administracyjnych, kontrola pracy komitetów terenowych, współpraca z innymi organizacjami¹⁸. Według struktury z 1948 roku oddział dzielił się na referaty: organizacyjno-statystyczny, lustracji i referat kobiet.

Z tego dość szerokiego zakresu działania zachowało się 11 j.a. Ogromną stratą jest brak kompletu sprawozdań, co uniemożliwia odtworzenie kolejnych etapów działalności partii. Pierwsze sprawozdanie z 7 sierpnia 1945 roku informuje o organizacji kolejnych powiatowych komitetów oraz podaje skład osobowy Wojewódzkiego Komitetu Polskiej Partii Socjalistycznej w Olsztynie. Następne sprawozdanie, z 30 września 1945 roku, oprócz spraw organizacyjnych naświetla sytuację polityczną, gospodarczą i osiedleńczą Okręgu Mazurskiego oraz zawiera informacje o zorganizowanych już wówczas komitetach miejskich i gminnych, współpracy z władzami, organizacjami społecznymi i związkami zawodowymi. Porusza także sprawy propagandowe oraz ilustruje ważniejsze wydarzenia w życiu partyjnym. Cennych informacji o wymienionych wyżej zagadnieniach dostarcza ponadto sprawozdanie sekretarza Wojewódzkiego Komitetu z października 1945 roku. We wnioskach końcowych podkreślono między innymi istotną dla regionu sprawę poprawy stanu sanitarnego, zwiększenia liczby lekarzy, rozbudowę szpitalnictwa. Sprawozdanie za okres od 1 października do 30 listopada 1945 roku zawiera skład Wojewódzkiego Komitetu, ocenę działalności poszczególnych powiatowych komitetów, charakterystykę aktywu oraz sprawy współpracy z organami administracji, organizacjami i związkami zawodowymi, sprawy propagandowe oraz charakteryzuje sytuację polityczną i gospodarczą regionu. Powołanie do życia Wojewódzkiej Rady Narodowej znajduje odbicie w sprawozdaniu za okres od 1 grudnia 1945 do 31 stycznia 1946 roku. Sprawozdanie sekretarza Wojewódzkiego Komitetu przygotowane na odprawę w dniu 9 marca 1946 roku omawia sprawy organizacyjne, udział partii w radach narodowych oraz przedstawia plan działania na przyszłość. Ostatnie z zachowanych sprawozdań z 1946 roku obejmuje okres od 18—31 maja. Dominują w nim przede wszystkim sprawy organizacyjne. Kontrola pracy WK PPS w Olsztynie, przeprowadzona przez inspektorów Centralnego Komitetu Wykonawczego, wykazała wiele niedociągnięć. W wyniku krytycznej oceny dokonano reorganizacji w składzie Wojewódzkie-

17 Sygn. 22/VI/5.

18 AKW, s. 46.

go Komitetu w Olsztynie¹⁹. Brak jest w omawianym zespole protokołu kontroli. Informują o tym sprawozdania miesięczne za styczeń, lipiec, wrzesień i grudzień 1947 roku, a ponadto dostarczają danych, pozwalających na ustalenie liczby członków w poszczególnych powiatach, z uwzględnieniem zawodów i pici, ogólną ocenę działalności komitetów terenowych.

Na uwagę zasługuje sprawozdanie, obejmujące okres od powstania partii do 1 października 1947 roku. Informuje ono o zmianach personalnych, podaje etapy ważniejszych akcji partyjnych, zawiera podsumowanie dotychczasowej działalności, jak również podaje procentową analizę struktury członków²⁰. Z 1948 roku zachowały się sprawozdania na formularzu statystycznym za okres sprawozdawczy: styczeń, maj, sierpień i październik. Częściowo lukę tę uzupełniają sprawozdanie Oddziału Ogólnoorganizacyjnego za okres od 28 marca do 31 sierpnia 1948 roku. Akcją przygotowawczą do zjednoczenia ruchu robotniczego znajduje odzwierciedlenie w sprawozdaniu, oceniającym konferencję wyborczą; są w nim również wykazy delegatów na Kongres Zjednoczeniowy²¹.

Akta Oddziału Ogólnoorganizacyjnego nie odzwierciedlają w pełni działalności komitetów terenowych. Świadczy o tym stan zachowanych powiatowych ankiet sprawozdawczych i sprawozdań opisowych²². Dotyczą one zaledwie kilku miesięcy 1948 roku. Wiele cennych danych zawierają protokoły z odpraw aktywu²³. Najwcześniejszy dotyczy narady w dniu 5 maja 1946 roku, na której omawiano tymczasowy regulamin organizacyjny oraz działalność komitetów terenowych. Wskazane zostały wówczas trzy główne kierunki działania: rady narodowe, związki zawodowe i spółdzielczość. Pozostałe protokoły dotyczą 1948 roku. 10 stycznia 1948 roku odbył się zjazd aktywu, którego przedmiotem była linia polityczna, reprezentowana przez Polską Partię Socjalistyczną. Brak jest jednak kompletnych materiałów, z wyjątkiem ogólnikowego protokołu z przebiegu obrad. Dalsze materiały z odpraw sekretarzy powiatowych komitetów z 4 kwietnia, 5 czerwca, 30 sierpnia 1948 roku informują o sprawach organizacyjnych, politycznych oraz konkretnej działalności poszczególnych komitetów. Na podkreślenie zasługuje protokół z konferencji wojewódzkiego aktywu Polskiej Partii Robotniczej i Polskiej Partii Socjalistycznej, na której dokonano oceny sytuacji politycznej. Zachowany tekst rezolucji stwierdza daleko posunięte zbliżenie obu odłamów ruchu robotniczego na płaszczyźnie politycznej, ideologicznej i organizacyjnej.

Akta zawierające wykazy członków partii, władz partyjnych za lata 1946—1948 wyodrębnione zostały w oddzielnej teście²⁴.

O wkładzie partii do akcji przygotowawczej referendum w 1946 roku świadczą sprawozdania z poszczególnych powiatów, wykazy osób zatrudnionych w akcji propagandowej, sprawozdania z tych akcji, wykazy wieców odbytych z okazji referendum, instrukcje dla pełnomocników dla spraw gło-

19 E. Wojnowski, *Z dziejów Polskiej Partii Socjalistycznej*, s. 586. Autor wykorzystał w swej pracy protokół kontroli zachowany w Archiwum Zakładu Historii Partii KC PZPR.

20 *Ibidem*, ss. 582—587. Autor artykułu na podstawie danych z akt sporządził zestawienia statystyczne dotyczące rozwoju organizacyjnego partii.

21 Sygn. 22/VII/1.

22 Sygn. 22/VII/2.

23 Sygn. 22/VII/3.

24 Sygn. 22/VII/4.

wania ludowego, tekst okólnika nr 17 w sprawie głosowania, konspekt referatu o referendum, procentowe sprawozdanie wyników głosowania w poszczególnych powiatach oraz analiza nastrojów ludności przed referendum²⁵.

W aktach Wojewódzkiego Komitetu Polskiej Partii Socjalistycznej w Olsztynie nie zachował się materiał sprawozdawczy i statystyczny, obrazujący udział partii w kampanii wyborczej do Sejmu Ustawodawczego w 1947 roku, z wyjątkiem wyników wyborów w okręgu 21 z siedzibą w Olsztynie²⁶. Brakuje również kompletnych planów pracy Oddziału Ogólnoorganizacyjnego²⁷. Zdekompletowane okólniki z 1947 roku dotyczą spraw reorganizacyjnych w związku z przyjazdem inspektora Sekretariatu Generalnego Centralnego Komitetu Wykonawczego oraz czasu pracy i trybu urzędowania pracowników Wojewódzkiego Komitetu²⁸. Korespondencja Oddziału z lat 1947—1948 nie przedstawia większej wartości źródłowej z uwagi na jej szczątkowy charakter²⁹.

Do zadań Oddziału Ogólnoorganizacyjnego należała kontrola działalności powiatowych komitetów. Zachowany materiał archiwalny nie pozwala w pełni na odtworzenie realizacji tego zadania. Brakuje przede wszystkim sprawozdań z lustracji z 1945 roku. Z 1946 roku znajdują się w aktach jedynie zarządzenia polustracyjne, dotyczące Miejskiego Komitetu w Olsztynie oraz powiatowych komitetów w Biskupcu i Morażu. Z 1947 roku ocalało sprawozdanie z wiecu, zorganizowanego w Biskupcu Pomorskim. Protokoły kontroli z 1948 roku dotyczą powiatowych komitetów Polskiej Partii Socjalistycznej w Bartoszycach, Biskupcu, Giżycku, Górowie Iławeckim, Dobrym Mieście, Kętrzynie, Lidzbarku Warmińskim i Mrągowie. Ponadto zachowały się sprawozdania z obsługi wieców w Bartoszycach, Biskupcu i Kętrzynie, sprawozdania z zebrań aktywu powiatowego w Giżycku i Nidzicy oraz z przeprowadzonej akcji wykluczeń z partii z powiatu pasieckiego³⁰.

Z Referatu Kobiet na szczególne uwzględnienie zasługują materiały sprawozdawcze. Znajduje się w nich protokół z I Zjazdu Wojewódzkiego Komitetu Socjalistek w dniu 5 października 1947 roku, na którym oprócz wygłoszenia referatu politycznego, organizacyjnego, złożono sprawozdanie z działalności Referatu Kobiet oraz dokonano wyboru Wojewódzkiej Rady Kobiet O sprawach organizacyjnych i zadaniach poszczególnych sekcji informuje sprawozdanie z działalności Referatu Kobiet za okres od marca do 15 września 1947 roku oraz sprawozdania miesięczne za marzec—grudzień 1947, styczeń—kwiecień, listopad — 13 grudzień 1948 roku. Podają one liczbę członkiń i charakteryzują pracę propagandową. O pracy kobiet w terenie informują sprawozdania z kontroli działalności Powiatowych Komitetów w Biskupcu, Bartoszycach, Lidzbarku Warmińskim, Mrągowie, Morażu oraz Ostródzie. Kilka protokołów dotyczy Komitetu Wykonawczego Rady Kobiet z lat 1947—1948. Na posiedzeniach omawiano sprawy działalności sekcji, kursów i świetlic. Współpraca członkiń Polskiej Partii Socjalistycznej i Polskiej Partii Robotni-

25 Sygn. 22/VII/5.

26 Sygn. 22/VII/5a.

27 Sygn. 22/VII/6.

28 Sygn. 22/VII/7.

29 Sygn. 22/VII/8.

30 Sygn. 22/VII/9.

czej znajduje odbicie w protokołach z pierwszego zebrania szóstki politycznej aktywu kobiecego z 15 czerwca 1948 roku, z posiedzenia poświęconego ustaleniu dalszych wytycznych wspólnej działalności w dniu 23 lipca 1948 roku oraz narady związanej z omówieniem pracy kobiet na terenie miasta Olsztyna w dniu 14 sierpnia 1948 roku. Sprawy organizacyjne były przedmiotem wspólnych posiedzeń Wydziałów Kobięcych obu partii w dniach 14 czerwca i 15 września 1948 roku. Protokoły narad aktywu kobiecego PPS zawierają sprawozdania terenowe, plany pracy oraz różne sprawy organizacyjne. Sprawom wyborów do władz związkowych „Samopomocy Chłopskiej” poświęcono naradę aktywu kobiecego łącznie z przedstawicielkami Stronnictwa Ludowego w dniu 22 października 1948 roku. W teczce sprawozdań znajduje się ponadto referat dotyczący spraw organizacyjnych, wygłoszony na zebraniu delegatek powiatowych komitetów w dniu 16 marca 1947 roku, protokoły ze zjazdów referentek powiatowych oraz sprawozdanie z wieczoru świetlicowego. Korespondencja zawiera relacje z obsługi zebrań, wykazy członkiń oraz projekt regulaminu Centralnej, Wojewódzkich i Powiatowych Rad Kobiet³¹. Materiały sprawozdawcze powiatowych sekcji kobiecych PPS obejmują lata 1947—1948. Składają się nań wrywkowe sprawozdania, wykazy członkiń z poszczególnych powiatów oraz korespondencja³².

VIII. Oddział Polityczno-Propagandowy 1947—1948 (2 j.a.)

Oddział Polityczno-Propagandowy miał za zadanie dostarczanie kierownictwu Wojewódzkiego Komitetu materiałów o sytuacji politycznej w partii i wśród społeczeństwa, kierowanie prasą partyjną, przygotowywanie tez i haseł propagandowych, afiszy i broszur, organizowanie akademii i imprez, gromadzenie dokumentów do historii partii, współpracę polityczną ze Związkiem Dziennikarzy, Polskim Radiem i organizacjami młodzieżowymi³³.

Niepowetowaną stratą dla udokumentowania tej działalności jest brak większości materiałów sprawozdawczych. Zachowały się zaledwie 2 j.a. Zawierają one plany pracy oddziału na październik 1946 roku i sierpień 1948 roku oraz miesięczne sprawozdania z pracy za czerwiec—październik 1947 roku oraz czerwiec—lipiec, październik—listopad 1948 roku. Uwidoczniona została w nich działalność oddziału, ogólna charakterystyka terenu, działalność stronnictw politycznych, organizacji młodzieżowych, władz, instytucji oraz organizacji społecznych. Sprawozdania z 1948 roku dodatkowo oceniają pracę propagandową powiatowych komitetów oraz charakteryzują nastroje w poszczególnych środowiskach. Z materiałów sprawozdawczych referatów polityczno-propagandowych powiatowych komitetów zachowały się jedynie wrywkowe sprawozdania z Iławy i Morąga. Z uwagi na brak akt dotyczących działalności Robotniczego Towarzystwa Przyjaciół Dzieci w Olsztynie odnotowania wymaga protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Komisji tego towarzystwa³⁴.

31 Sygn. 22/VII/10.

32 Sygn. 22/VII/11.

33 AKW, s. 47.

34 Sygn. 22/VII/1.

Okólniki i instytucje z lat 1947—1948 dotyczą kampanii 1-majowych, obchodów świąt 22 Lipca i rocznicy Rewolucji Październikowej oraz zawierają nr 7 miesięcznika „Lewy Tor” i nr 6 „Przeglądu Socjalistycznego” z 1948 roku³⁵.

IX—X. Oddział Kadr 1946—1948 (8 j.a.)

Oddział Kadr czuwał nad właściwym doborem i poziomem kadr partyjnych i członków partii. Kierował wnioski do Sądu Partyjnego, prowadził wykaz władz partyjnych, opiniował kandydatów na stanowiska administracyjne, przyjmował i zwalniał pracowników Sekretariatu Wojewódzkiego Komitetu, wydawał legitymacje służbowe oraz prowadził kartoteki członków. W skład Oddziału Kadr wchodził Rzecznik Kontroli Partyjnej, który zajmował się wykreśleniami członków przeciw dyscyplinie, programowi, statutowi partyjnemu³⁶.

Zachowane sprawozdania oddziału obejmują okres od 11 czerwca 1946 roku do 14 września 1947 roku oraz od 20 lipca do 1 października 1948 roku. Odnotowują bieżące zagadnienia organizacyjne, zmiany na stanowiskach oraz ogólne sprawy personalne³⁷. Teczka ta zawiera ponadto sprawozdanie z odprawy kierowników Oddziałów Kadr, odbytej w dniach 7—8 listopada 1946 roku w Centralnym Komitecie Wykonawczym Polskiej Partii Socjalistycznej oraz instrukcje w sprawach kadrowo-personalnych dla organizacji partyjnych. Dalsze j.a. stanowią wykazy członków partii, zajmujących stanowiska kierownicze oraz wykazy kolejnych władz Wojewódzkiego Komitetu i komitetów terenowych³⁸, karty personalne³⁹, korespondencja osobowa⁴⁰, deklaracje członkowskie⁴¹, akta personalne członków partii z terenu miasta Olsztyna⁴².

W aktach Rzecznika Kontroli Partyjnej z 1948 roku znajdują się wrywkowe sprawozdania miesięczne Rzecznika, sprawozdanie z działalności Wojewódzkiej Komisji Weryfikacyjnej, ocena akcji „czystki” w szeregach partyjnych, wykazy członków wykluczonych z partii, akta osobowe osób zawieszonych w prawach członka, sprawa kolportażu „Przeglądu Socjalistycznego” w powiecie moraskim oraz wzór legitymacji członkowskiej Polskiej Partii Socjalistycznej z 1946 roku⁴³.

XI. Oddział Szkoleniowy 1947—1948 (1 j.a.)

Z dokumentacji Oddziału Szkoleniowego, którego zadaniem było organizowanie i prowadzenie szkoleń, kierowanie szkołami partyjnymi oraz współpraca w zakresie szkolenia z organizacjami młodzieżowymi, zachowała się za-

35 Sygn. 22/VII/2.

36 AKW, s. 47.

37 Sygn. 22/IX/1.

38 Sygn. 22/IX/2.

39 Sygn. 22/IX/3.

40 Sygn. 22/IX/4.

41 Sygn. 22/IX/5-6.

42 Sygn. 22/IX/7-8.

43 Sygn. 22/IX/1.

ledwie 1 j.a. Zawiera ona sprawozdania miesięczne Wojewódzkiej Szkoły Partyjnej w Olsztynie, wykazy wykładców, program wykładów, wykazy absolwentów, sprawozdanie z działalności biblioteki ruchomej, sprawozdania z akcji masowego szkolenia socjalistycznego, instrukcję w sprawie samokształcenia aktywu partyjnego oraz protokoły z zebrań Wojewódzkiej Komisji Szkolenia Międzypartyjnego Polskiej Partii Robotniczej i Polskiej Partii Socjalistycznej⁴⁴.

XII. Oddział Samorządowo-Administracyjny 1946—1948 (1 j.a.)

Oddział Samorządowo-Administracyjny realizował wytyczne partii w samorządzie i administracji, wojsku, Milicji Obywatelskiej, Urzędach Bezpieczeństwa. Organizował kluby PPS na terenie rad narodowych, opiekował się sportem robotniczym⁴⁵.

W zachowanych szczątkowo materiałach brakuje danych, obrazujących pracę tego oddziału. Nie przetrwało ani jedno sprawozdanie z działalności. Zgrupowany materiał archiwalny w 1 j.a. to przede wszystkim materiały nadesłane do wiadomości oddziału, a wśród nich sprawozdanie dotyczące powołania Mazurskiej Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie, sprawozdanie z działalności tej Rady za rok 1947 i I kwartał 1948 roku, wytyczne działalności klubów radnych PPS w radach narodowych, instrukcje dla oddziałów samorządowo-administracyjnych przy wojewódzkich oraz powiatowych komitetach PPS, sprawozdania instruktorów z pobytu w terenie, wykazy członków Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej z powiatu morąskiego oraz informacja o zorganizowaniu Ochotniczej Rezerwy Milicji Obywatelskiej na terenie Węgorzewa w dniu 15 czerwca 1946 roku. Z uwagi na brak materiałów archiwalnych, dotyczących początków sądownictwa na Warmii i Mazurach, wagę dokumentu posiada zachowane zaproszenie, przesłane do Wojewódzkiego Komitetu w Olsztynie, na pierwsze posiedzenie Sądu Apelacyjnego w Olsztynie w dniu 10 stycznia 1946 w sali Sądu Grodzkiego przy Placu Kilińskiego 2. O przebiegu tej uroczystości informuje skrócone sprawozdanie przedstawiciela Wojewódzkiego Komitetu⁴⁶.

XIII. Oddział Społeczno-Zawodowy 1946—1948 (1 j.a.)

Oddział Społeczno-Zawodowy realizował politykę partii w związkach zawodowych, radach zakładowych, organizacjach społecznych, instytucjach użyteczności publicznej⁴⁷. Nie ma kompletnych akt z działalności oddziału, a zachowane sprawozdania obejmują zaledwie okres od 1 marca do 15 października 1948 roku. Dotyczą w większości wyborów związkowych, spraw szkoleniowych oraz współpracy PPS i PPR na terenie ruchu związkowego. O współpracy informują również protokoły ze wspólnych posiedzeń Wydziałów Społeczno-Zawodowych obu partii w 1948 roku. Przy opracowywaniu dziejów ru-

44 Sygn. 22/XI/1.

45 AKW, s. 47—48.

46 Sygn. 22/XIII/1.

47 AKW, s. 48.

chu związkowego dużą wartość mają zachowane w aktach oddziału wykazy stowarzyszeń i związków zarejestrowanych w Urzędzie Wojewódzkim w Olsztynie, wykazy członków zarządów poszczególnych związków zawodowych z terenu województwa olsztyńskiego, dokumenty dotyczące wyborów do władz związkowych oraz protokoły z walnych zebrań Olsztyńskiego Okręgowego Związku Zawodowego Pracowników Sądowych i Prokuratorskich i Związku Zawodowego Pracowników i Robotników Rolnych z 1948 roku ⁴⁸.

XIV. Oddział Komunikacyjny 1947—1948 (9 j.a.)

Oddział Komunikacyjny realizował wytyczne partii w odniesieniu do komunikacji, poczty, telefonów. Organizował koła zawodowe, współpracował z Okręgową Dyrekcją Polskich Kolei Państwowych, pocztą i Polskim Radiem oraz zarządami związków zawodowych transportowców i pocztowców ⁴⁹.

Sprawozdania Oddziału Komunikacyjnego obejmują okres od stycznia do 1 kwietnia oraz od lipca do 1 października 1947 roku. Z 1948 roku zachowały się jedynie dwa sprawozdania za sierpień i wrzesień. Dotyczą one przede wszystkim spraw organizacyjnych oraz omawiają współpracę z Komitetem Wojewódzkim Polskiej Partii Robotniczej. Brak jest planów oddziału z wyjątkiem I kwartału 1947 roku. Do akt sprawozdawczych dołączone zostały protokoły z posiedzeń międzypartyjnych oraz protokołów z inauguracyjnego posiedzenia Wojewódzkiej Rady Komunikacyjnej w dniu 15 czerwca 1948 roku ⁵⁰. Akta Sekcji Kolejowej przy Oddziale Komunikacyjnym informują o sprawach organizacyjnych, zawierają wykazy personalne poszczególnych sekcji oraz protokoły z zebrań ⁵¹. Zachowane materiały Sekcji Komunikacyjnej przy Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych to przede wszystkim protokoły z odpraw i dane personalne ⁵². Regulamin i protokoły z posiedzeń Zarządu Okręgowego Sekcji Pocztowców z 1948 roku stanowią pozostałość aktową Sekcji Pocztowej przy Dyrekcji Poczty i Telekomunikacji ⁵³. Z materiałów sprawozdawczych Związku Zawodowego Pocztowców i Transportowców zachowały się jedynie protokoły zebrań sprawozdawczo-wyborczych, zorganizowanych w 1948 roku w Giżycku, Lidzbarku Warmińskim, Mrągowie, Olsztynie i Ostródzie, w których odnotowano składy osobowe wybranych zarządów ⁵⁴. W aktach dotyczących współzawodnictwa pracy znajduje się protokołów z posiedzenia organizacyjnego Komitetu Współzawodnictwa przy Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych w Olsztynie w dniu 20 grudnia 1947 roku oraz 28 października 1948 roku. Wyniki liczbowe współzawodnictwa i sprawy organizacyjne zawarte są w sprawozdaniu za wrzesień 1948 roku. W aktach znajdują również odbicie sprawy współzawodnictwa w Związku Zawodowym Pracowników Poczty i Telekomunikacji. Inny zachowany protokołów informuje o przebiegu I Okręgowej Narady Współzawodnictwa Pracy, która odbyła się w Olsztynie 16 paździer-

48 Sygn. 22/XI/1.

49 AKW, s. 48.

50 Sygn. 22/XIV/1.

51 Sygn. 22/XIV/2.

52 Sygn. 22/XIV/3.

53 Sygn. 22/XIV/4.

54 Sygn. 22/XIV/6.

nika 1948 roku. Ponadto zachowały się wykazy imienne terenowych komitetów współzawodnictwa pracy oraz korespondencja zawierająca okólnik nr 71 z 20 lipca 1948 roku w sprawie struktury organizacyjnej poszczególnych komitetów współzawodnictwa⁵⁵.

Z pozostałych akt Oddziału Komunikacyjnego wymienić należy wykazy kolejarzy, pocztowców i transportowców — członków Polskiej Partii Socjalistycznej⁵⁶, oraz materiały Związku Zawodowego Kolejarzy z lat 1947—1948: wykazy kół kolejowych również z terenu części woj. białostockiego, sprawozdania z walnych zebrań z poszczególnych powiatów, okólniki Centralnej Rady Związku Zawodowego Kolejarzy i korespondencja⁵⁷.

XV. Oddział Ekonomiczno-Przemysłowy 1946—1948 (1 j.a.)

Oddział Ekonomiczno-Przemysłowy realizował program polityki gospodarczej partii. Zbierał i opracowywał materiały gospodarcze, prowadził kartotekę członków partii na kierowniczych stanowiskach, opracowywał wytyczne dla ruchu spółdzielczego, współpracował ze zjednoczeniami przemysłowymi „Spółtem”⁵⁸.

Pierwsze sprawozdanie Oddziału Ekonomiczno-Przemysłowego, dotyczące odbudowy przemysłu w Okręgu Mazurskim, obejmuje okres od początku działalności partii do 1 sierpnia 1946 roku. O obsadzie personalnej, sprawach organizacyjnych i ważniejszych pracach oddziału mówią miesięczne sprawozdania za okresy: październik—grudzień 1946, styczeń—październik 1947 oraz wrzesień—październik 1948 roku. Od lipca 1947 roku sprawozdania dzielą się na trzy części: A) sprawy personalne, obsada czołowych stanowisk w administracji państwowej na szczeblu wojewódzkim, współpraca z Polską Partią Robotniczą, imienne składy Rady Gospodarczej, Rady Technicznej i poszczególnych komisji wchodzących w skład Rady Gospodarczej Wojewódzkiego Komitetu Polskiej Partii Socjalistycznej; B) informacje, dotyczące zakładów przemysłowych oraz ogólna charakterystyka życia gospodarczego województwa; C) materiały z zebrań, narad i konferencji.

Wojewódzka Rada Gospodarcza powołana została 1 października 1946 roku. W jej skład weszli czołowi przedstawiciele różnych dziedzin życia gospodarczego województwa olsztyńskiego. Protokół z pierwszego posiedzenia informuje między innymi o składzie prezydium Rady. Tematyka posiedzeń Rady w dniach: 24 października i 19 listopada 1946 roku, 7 stycznia, 11 lutego, 27 marca, 27 maja, 12 września i 22 listopada 1947 roku oraz 7 stycznia i 17 marca 1948 roku dotyczyła zagadnień 3-letniego planu gospodarczego oraz spółdzielczości. Na ostatnim posiedzeniu, w listopadzie w 1947 roku, omawiane były sprawy prasy. Wojewódzka Rada Gospodarcza poparła wniosek w sprawie rozszerzenia zasięgu „Kurieru Morskiego” również na teren województwa olsztyńskiego. Na posiedzeniach Rady w 1948 roku dyskutowano

55 Sygn. 22/XIV/6.

56 Sygn. 22/XIV/7.

57 Sygn. 22/XIV/8-9. W aktach zachował się jeden protokół z zebrania ogólnego Związku Zawodowego Kolejarzy w Elku z 20 VIII 1947 r.

58 AKW, s. 48.

nad odbudową wsi i miast, jak również składano sprawozdania z działalności poszczególnych sekcji Rady⁵⁹. Do spraw organizacji i rozwoju spółdzielczości wiele cennych uwag dostarcza protokół z konferencji organizacyjnej Tymczasowej Rady Wojewódzkiej Centralnego Związku Spółdzielczego w dniu 30 listopada 1948 roku oraz sprawozdanie z tzw. prac planistycznych, zawierające wykazy powiatowych zarządów gminnych spółdzielni i pracowników zatrudnionych w planowaniu.

Na szczególne jednak podkreślenie zasługuje sprawozdanie Delegatury Ministerstwa Przemysłu na Okręg Mazurski z 1 września 1946 roku, zawierające dane dotyczące jej działalności i możliwości rozwojowych poszczególnych rodzajów przemysłu oraz sprawozdanie z pobytu w Olsztynie Międzyministerialnej Komisji dla Spraw Odbudowy Przemysłu na Ziemiach Odzyskanych. W załącznikach zachowały się opracowania następujących tematów: 1) Stan gospodarczy rzemiosła na terenie działalności Izby Rzemieślniczej w Olsztynie, 2) Odbudowa państwowego przemysłu miejscowego w województwie olsztyńskim, 3) Gospodarka prywatna w województwie olsztyńskim i jej potrzeby, 4) Plan odbudowy przemysłu drzewnego na terenie województwa olsztyńskiego, 5) Zagadnienie przemysłu rybnego w województwie olsztyńskim, 6) Dezyderaty Wydziału Odbudowy dla Komisji Międzyministerialnej dla Spraw Uruchomienia Przemysłu na Ziemiach Odzyskanych, 7) Rozbudowa przemysłu w Okręgu Mazurskim.

Z materiałów nadesłanych do wiadomości oddziału zachowały się sprawozdania Okręgowego Oddziału Mleczarsko-Jajczarskiego „Społem” w Olsztynie za okres czerwiec—lipiec 1946 roku, Oddziału Zjednoczenia Przemysłu Drzewnego Okręgu Pomorskiego w Olsztynie na dzień 1 listopada 1946 roku, Dyrekcji Przemysłu Miejscowego w Olsztynie od 16 września 1945 do 1 października 1946 i Instytutu Rzemieślnictwa w Olsztynie od 23 maja do 30 września 1947 roku. Ponadto w materiałach sprawozdawczych znajdują się informacje o przemyśle, nadesłane przez Urząd Pełnomocnika Rządu RP na Okręg Mazurski, Wydziału Apropozycji i Handlu Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie, oraz wykazy przedsiębiorstw i spółdzielni rzemieślniczych⁶⁰.

XVI. Oddział Oświaty 1945—1948 (1 j.a.)

Oddział Oświaty powstał pod koniec 1947 roku. Do tego czasu działał jako Referat Oświaty przy Oddziale Polityczno-Propagandowym. Do zadań oddziału należało realizowanie polityki oświatowej partii, organizowanie koła nauczycieli, współpraca z Kuratorium oraz organizacjami młodzieżowymi⁶¹.

W omawianym zespole brakuje sprawozdań Oddziału Oświaty. Zachowane szczerkowe materiały zawierają protokoły posiedzeń Egzekutywy Nauczycielskiej przy Wojewódzkim Komitecie Polskiej Partii Socjalistycznej w Olsztynie z 8 lipca 1948 roku, na której omawiano sprawy współpracy obu partii oraz z 15 września 1948 roku, poświęconego przygotowaniom do zjazdu inspektorów

⁵⁹ Na posiedzeniu 12 IX 1947 r. powołano sekcje: przemysłową, finansową, rolno-osiedleńczą, turystyczno-komunikacyjną, spółdzielczą oraz w 1948 — sekcję planowania i odbudowy.

⁶⁰ Sygn. 22/XVI.L

⁶¹ AKW, s. 49.

szkolnych i dyrektorów szkół oraz pracy wśród młodzieży. Wyniki wyborów do Związku Nauczycielstwa Polskiego w 1947 roku znajdują się w sprawozdaniach z poszczególnych powiatów. Ponadto zachowało się sprawozdanie ze zjazdu nauczycielskiego Polskiej Partii Socjalistycznej, który odbył się w dniach 16 i 17 listopada 1945 roku oraz wykaz nauczycieli powiatu węgorzewskiego⁶².

XVII. Oddział Wiejski 1947—1948 (3 j.a.)

Do zadań Oddziału Wiejskiego należało organizowanie kół gromadzkich, komitetów gminnych i kontrolowanie ich pracy, kolportaż prasy, opracowywanie sprawozdań, współpraca ze Związkiem Samopomocy Chłopskiej, Związkiem Zawodowym Robotników Rolnych i Osadników Wojskowych⁶³.

W sprawozdaniach miesięcznych za styczeń i grudzień 1947 roku oraz styczeń—marzec, maj—listopad 1948 roku zawarte są informacje o stanie personalnym Wydziału Wiejskiego Wojewódzkiego Komitetu oraz powiatowych komitetów, stanie organizacyjnym (wykazy kół), sprawach propagandowych, akcji werbunkowej oraz problemach gospodarczo-osiedleńczych wsi. Do sprawozdań dołączono ponadto sprawozdanie z akcji wyborczej Polskiej Partii Socjalistycznej we wsiach województwa olsztyńskiego⁶⁴, raport o przebiegu akcji żniwnej w 1948 roku oraz raport o sytuacji gospodarczej województwa. Dane statystyczne obejmują ludność, oświatę rolniczą, spółdzielczość, ośrodki maszynowe, rybołówstwo, użytkowanie jezior, stan zwierząt gospodarskich⁶⁵. Z materiałów nadesłanych do wiadomości oddziału zasługują na uwagę sprawozdania z działalności Okręgowego Urzędu Likwidacyjnego w Olsztynie za okres od kwietnia 1945 do września 1946 roku, Wydziału Rybackiego Urzędu Wojewódzkiego w Olsztynie za okres od lipca do listopada 1946 roku, Wydziału Rolnego Wojewódzkiego Urzędu Ziemskiego za styczeń 1947 rok, informujące o zespoleniu Wojewódzkiego Urzędu Ziemskiego z Urzędem Wojewódzkim, w myśl dekretu Prezydenta RP z dnia 12 sierpnia 1946 roku oraz sprawozdanie sytuacyjne Urzędu Wojewódzkiego Wydziału Osiedleńczego za maj 1947 roku, szkic projektu struktury przemysłowo-gospodarczej województwa olsztyńskiego z 5 listopada 1946 roku. Wiele danych o kolportażu prasy na wsi dostarcza protokół z odprawy sekretarzy i instruktorów z 1948 roku (brak daty dziennej), poświęconej przede wszystkim temu zagadnieniu. Pozostałe protokoły z konferencji i okólniki dotyczące podatku gruntowego i współzawodnictwa⁶⁶. W ostatniej j.a. oddziału zgrupowano materiały dotyczące działalności Wojewódzkiego Związku Samopomocy Chłopskiej, a wśród nich instrukcje i okólniki w sprawach organizacyjnych, wyborczych oraz sprawozdania z narad⁶⁷.

62 Sygn. 22/XVI/1.

63 AKW, s. 49.

64 W sprawozdaniu za XI 1948 r. podano, że „Chłopską Drogę” prenumeruje 100 gminnych komitetów, rozprowadzając prasę na kola gromadzkie w liczbie 1300 egzemplarzy. Oprócz tego na wieś docierały „Robotnik” i „Głos Ludu”.

65 Sygn. 22/XVII/1.

66 Sygn. 22/XVII/2.

67 Sygn. 22/XVII/3.

Oprócz omówionego wyżej zespołu Wojewódzkiego Komitetu Polskiej Partii Socjalistycznej w Olsztynie w ewidencji Archiwum Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Olsztynie figurują akta Miejskiego Komitetu PPS w Olsztynie z lat 1945—1948 oraz grupa zespołów komitetów powiatowych w: Bartoszycach, Braniewie, Biskupcu Reszelskim, Działdowie⁶⁸, Giżycku, Górowie Iławeckim, Iławie, Kętrzynie, Lidzbarku Warmińskim, Morażu, Mrągowie, Nowym Mieście, Nidzicy, Olsztynie, Ostródzie, Pasieku, Pisz, Szczytnie i Węgorzewie⁶⁹. Zespoły te w myśl cytowanej już instrukcji otrzymały następujący układ: Konferencje Powiatowe, Rada Powiatowa, Powiatowy Komitet, Powiatowa Komisja Rewizyjna, Powiatowy Sąd Partyjny oraz referaty: Ogólnoorganizacyjny, Polityczno-Propagandowy, Kadry, Społeczno-Zawodowy, Komunikacyjny, Samorządowo-Administracyjny, Wiejski, Ekonomiczny, Kobiet, Rzecznik Kontroli Partii.

Na dokumentację wymienionych zespołów składają się zarówno akta wytworzone przez własną kancelarię, jak również materiały nadesłane z Wojewódzkiego Komitetu, komitetów miejskich i gminnych oraz poszczególnych kół, innych partii politycznych, organizacji społecznych, organów administracji państwowej i samorządowej. Dokumentacja działalności poszczególnych komitetów jest bardzo fragmentaryczna. Brakuje akt z lat 1945—1946, przede wszystkim z konferencji powiatowych. Protokoły z posiedzeń powiatowej rady zachowały się tylko z terenu powiatu kętrzyńskiego. Nieliczne też są protokoły z posiedzeń powiatowych komitetów. Zachowane szczerkowo protokoły z posiedzeń Sekretariatu nie pozwalają na odtworzenie ani częstotliwości posiedzeń, ani też poruszanej tematyki. W aktach referatów ogólnoorganizacyjnych znajdują się sprawozdania miesięczne przede wszystkim z lat 1947—1948, z wyjątkiem Komitetu Powiatowego w Działdowie, którego sprawozdania dotyczą wyłącznie 1945 roku. Niekompletne są również protokoły z narad aktywu partyjnego, protokoły lustracji oraz dokumentacja podległych komitetów gminnych. Analogicznie do stanu zachowania akt Oddziału Polityczno-Propagandowego WK PPS w Olsztynie, brak jest w aktach referatów polityczno-propagandowych pełnego udokumentowania działalności partii na tym odcinku. Zachowane materiały archiwalne dotyczą w większości uroczystości państwowych. Sprawozdania z działalności referatów polityczno-propagandowych zawierają zespoły archiwalne powiatowych komitetów PPS w Bartoszycach, Braniewie, Iławie, Morażu, Nowym Mieście i Szczytnie. Referaty kadr, z wyjątkiem powiatowych komitetów w Lidzbarku Warmińskim i Nowym

⁶⁸ W Archiwum KW PZPR w Olsztynie w grupie zespołów komitetów powiatowych znajduje się część akt PK PPS w Działdowie i Nowym Mieście, mimo że w okresie swej działalności należały do województw warszawskiego i bydgoskiego. Przekazane one zostały w latach 1950—1954 do tego archiwum łącznie z aktami komitetów powiatowych Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej.

⁶⁹ Powiatowe komitety PPS w Okręgu Mazurskim w 1945 roku powstawały w następującej kolejności (sprawozdania WK PPS z 7 VIII 1945 r. i 31 I 1946 r.): Olsztyn (miasto i powiat) — 13 V, Mrągowo — 14 VI, Szczytno — 17 VI, Ostróda — 12 VI, Bartoszyce — XII (brak daty dziennej), Kętrzyn — 28 VI, Węgorzewo — 16 VII, Pasiek — 11 VII, Moraż — 3 VII, Iława — 23 VII, Lidzbark — 24 VII, Braniewo — 2 VIII, Biskupiec — 26 VIII, Giżycko — 29 VIII, Iława — 2 IX, Górowo Iławeckie — VIII (brak daty dziennej), Pisz — 20 IX, Nidzica — XI (brak daty dziennej). W tych sprawozdaniach w wielu przypadkach podawane są różne daty powstania poszczególnych komitetów powiatowych.

Mieście, zawierają deklaracje członkowskie, wykazy obsady ważniejszych stanowisk, charakterystyki członków oraz korespondencję. Brak natomiast sprawozdań miesięcznych referatów. Niewiele danych do zagadnienia działalności partii na terenie związków zawodowych dostarczają akta referatów społeczno-zawodowych. Jedynie sprawozdanie z 1947 roku dotyczy działalności tego referatu w Powiatowym Komitecie w Nowym Mieście. W aktach referatów społeczno-zawodowych powiatowych komitetów w Bartoszycach, Górowie, Kętrzynie, Mrągowie, Moragu, Nidzicy, Szczytnie i Węgorzewie znajdują się przypadkowe protokoły zebrań rad zakładowych, wykazy członków związków zawodowych, okólniki oraz korespondencja. Akta referatów samorządowo-administracyjnych powiatowych komitetów w Bartoszycach, Braniewie, Biskupcu, Iławie, Lidzbarku Warmińskim, Mrągowie, Moragu, Ostródzie i Szczytnie grupują miesięczne sprawozdania z ich działalności. Pozostałe zespoły z wyjątkiem powiatowych komitetów w Olsztynie, Pasłęku, Pisz i Węgorzewie, w których zachowały się jedynie wrywkowe protokoły z posiedzeń i korespondencja, nie posiadają w ogóle akt tych referatów.

Ocena działalności partii na wsi jest niezwykle utrudniona z uwagi na zbyt duże luki w zachowanym materiale. Brak jest jakichkolwiek akt referatów wiejskich powiatowych komitetów w Biskupcu, Działdowie, Giżycku, Górowie, Kętrzynie, Nidzicy, Pasłęku i Pisz; referaty wiejskie pozostałych komitetów zawierają miesięczne sprawozdania, protokoły z zebrań, okólniki i korespondencję. Akta referatów ekonomicznych znajdują się przy zespołach archiwalnych powiatowych komitetów w Bartoszycach, Braniewie, Biskupcu, Górowie, Kętrzynie, Lidzbarku, Mrągowie, Nowym Mieście i Węgorzewie. Brak jednak kompletnych sprawozdań z ich działalności; przeważają wykazy zakładów przemysłowych, protokoły z posiedzeń, odpisy zarządzeń oraz korespondencja. Akta referatów kobiecych stanowią sprawozdania, wykazy członkiń, protokoły zebrań. Nie zachowały się akta referatów kobiecych w zespołach archiwalnych powiatowych komitetów w Bartoszycach, Działdowie, Ostródzie, Nidzicy, Olsztynie, Pisz i Miejskiego Komitetu w Olsztynie. Akta Rzecznika Kontroli Partyjnej, zawierające wykazy osób wydalonych z partii, znajdują się tylko w zespołach powiatowych komitetów w Braniewie, Iławie, Kętrzynie, Mrągowie, Pasłęku i Pisz.

DIE AKTEN DER POLNISCHEN SOZIALISTISCHEN PARTEI (=PPS) IN DEN AKTENBESTÄNDEN DES ARCHIVS DES WOJEWODSCHAFTSKOMITEES DER POLNISCHEN VEREINIGTEN ARBEITERPARTEI (=PZPR) IN OLSZTYN

Zusammenfassung

Der vorliegende Informationsartikel ist eine Fortsetzung der Darstellung des Archivmaterials aus den Jahren 1945–1948 in den Beständen des Wojewodschafskomitees der PZPR in Olsztyn. Die Geschichte der Entstehung und der Entwicklung der PPS, die eine wesentliche Rolle in der Stabilisierung des Lebens in Ermland und Masuren gespielt hat, ist bislang nicht vollständig erforscht worden. Die Knappheit der erhaltenen Quellen liefert eine Erklärung für diesen Zustand. Das Archiv des Wojewodschafskomitees der PPS in Olsztyn setzt sich aus lediglich 48 Archivreinheiten aus den Jahren 1945–1948 zusammen. Die Akten der Stadt- und Kreiskomitees sind ebenfalls nur bruchstückweise erhalten. Die Bedeutung des erhaltenen Materials trotz seiner Unvollständigkeit hat die Verfasser veranlasst, in dem Artikel eine detaillierte Information über die einzelnen Akten zu geben, wobei auch auf die für die Forschung besonders wichtigen Parteidokumente hingewiesen wurde. Da in dem Archiv des Wojewodschafskomitees des PPS eine

vollständige Widerspiegelung der Tätigkeit der ihm unterstellten Komitees fehlt, wurde es notwendig, in dem Artikel auch eine allgemeine Charakteristik der erhaltenen Akten des Stadtkomitees der PPS in Olsztyn und der Kreiskomitees der PPS aus dem Gebiet der Wojewodschaft Olsztyn zu geben.

Gemäss den Richtlinien des Archivs des Instituts für Parteigeschichte bei dem ZK der Polnischen Vereinigten Arbeiterpartei wurden die Akten des Wojewodschaftskomitees der PPS in einer folgenden Organisationsstruktur geordnet: Konferenzen, der Wojewodschaftsrat, das Wojewodschaftskomitee, das Parteigericht der Wojewodschaft, das Sekretariat, die allgemeine Organisationsabteilung, die Politische und Propagandaabteilung, die Kaderabteilung, der Beauftragte für die Parteikontrolle, die Schulungsabteilung, die Abteilung für Verwaltung und Selbstverwaltung, die Abteilung für soziale und Berufsfragen, die Verkehrsabteilung, die Abteilung für Wirtschaft und Industrie, die Abteilung für Volksaufklärung und die Landabteilung. Der Inhalt der erhaltenen Akten ist differenziert, sowohl nach dem Zustand des erhaltenen Materials, als auch nach seinem Wert für die Forschung. Zu den wertvollsten gehören die Materialien aus den Konferenzen, den Sitzungen des Wojewodschaftsrates, des Wojewodschaftskomitees, des Sekretariats, und die Berichte aus der Tätigkeit des Wojewodschafts- und der Kreis-Komitees. Das an die Komitees gerichtete Berichtsmaterial liefert Daten aus verschiedenen Bereichen des Lebens. In einem bedeutenden Masse bilden sie eine Ergänzung für die Archive der staatlichen Verwaltung und der Selbstverwaltung, sowie anderer Dienststellen, die sich in den Staatsarchiven der Wojewodschaft Olsztyn befinden.

Übers. J. Serczyk